

חלמית גדולה עשבוני בין-שנתי השכיח במעזבות וצידי דרך (אפריל 2023)

ערגה אלוני

תקציר: חלמית גדולה *Malva sylvestris* מהחלמתיים, היא עשבוני בין שנתי גבוה נושא עלים פשוטים מסורגים, עם טרף רחב הנישא על פטוטרת ארוכה שבבסיסה עלי לואי. בחיק העלים מתפתחים פרח או קבוצת פרחים דו-מיניים גדולים ויפים בצבע ורוד. הגביע בן 5 עלים ירוקים מאוחים חלקית מתחתם גביעון בן 3 עלים צרים מפורדים. עלי הכותרת 5 ארוכים מאוחים בבסיסם. אבקנים רבים מאוחים לצינור המקיף את העלי השחלה עילית. מואבק ע"י חרקים. הפרי מפרדת מורכבת מפרודות לכל פרודה זרע אחד. חלקי הצמח אכילים ומשמשים למרפא.

=====

חלמית גדולה *Malva sylvestris* היא צמח עשבוני מסועף בין שנתי, הממתייך למשפחת החלמיתיים בגובה 40-60 ס"מ, כאשר התנאים משופרים בבית הגידול יכול להגיע לגובה 1 מ'. שורש הצמח שיפודי מעמיק (שמידע 1983) הוא נובט ומהנצרון עולים שני עלים ראשונים- דמויי לב (הפסיגים) מעל פני האדמה. תוך תקופה קצרה מתפתחים גבעולים נושאי עלים שמחיקם יצוצו פרחים בודדים או קבוצת פרחים. הגבעולים צבעם חום-ירוק מצוידים בשערות דלילות לבנות. במפרקים מצויים עלים פשוטים מסורגים נושאים על פטוטרת ארוכה ושעירה, בבסיסה עלי לואי קצרים. הטרף רחב ומעוגל, מאונה, שפתו משוננת. בצידו התחתון עורקים בולטים שגונם חום.

הפרחים נכונים, דו-מיניים, צבעם ורוד קוטרם כ- 4 ס"מ, נישאים על עוקץ ארוך ודק. עלי הגביע 5 מאוחים חלקית ראשם מחודד. מתחת לגביע צמוד גביעון בן 3 עלים צרים ומפורדים. מבנה הגביעון הוא סימן מבדיל בין חלמית למעוג. גביעון המעוג עם עלים רחבים מאוחים. עלי הכותרת 5, ארוכים (3 ס"מ) ובולטים צבעם ורוד מעוטר בעורקי אורך ורודים כהים המתאחדים בבסיס העלה. ראש העלה מפורץ לשתי אונות. האבקנים רבים, זיריהם מאוחים לצינור המקיף את עמוד העלי, מבשילים בטרם הבשיל העלי (פרוטאנדריה). המאבקים הלבנים קרובים זה לזה ונראים כגוש מלוכד. לקראת הבשלת העלי הסגור ב"צינור" הוא מתארך והצלקת הבנויה 6-8 אונות סגולות ורודות ודקות, נחשפת. התהליך מטרתו למנוע האבקה עצמית ולהעדיף האבקת זרים. שחלת הפרח עילית בת עלי שחלה רבים. הפרח מואבק חרקים. לאחר האבקת הפרח הכותרת מתייבשת כשעליה גלולים זה בזה ולבסוף נושרים כחטיבה אחת. הפרי מפרדת בעלת פרודות רבות חד זרעיות שאינן תפוחות (פינברון-דותן, דנין 1991) מסודרות במעגל סביב עמוד מרכזי בצמוד זו לזו כשהן מוגנות בגביע. עם הבשלתן הפרודות נפרדות ונפוצות במרחב. אחד מהמפיצים שלה היא נמלה האוספת את הפרודות כחומר מזון. הפרודה מכילה זרע חיונו שעתידי לנבוט בעונה הבאה. זרעי **חלמית גדולה** שמתפזרים בשדה בעלי כושר נביטה טוב המושפעים מגורמים סביבתיים וגנטיים. זרעים שנותרים עטופים בגביע אטומים יותר למים ונכנסים לתרדמה פיזית שנמשכת זמן ממושך לאחר נשירתם (Ansari et al 2016). תקופת הפריחה של **חלמית גדולה** מפברואר עד אפריל.

חלמית גדולה היא צמח רודרלי -אוהב חנקן המלווה את האדם. גדל בבתי-גידול שונים בחבל הים-תיכוני (שמידע 2005) עד צפון הנגב. באזור הים-תיכוני הצמח גבוה ועליו גדולים מאשר אלה הגדלים בצפון הנגב שם הוא שכיח. מצוי בצידי דרכים, שטחי מרעה, שטחים נטושים ובערוצים. גדל בגולן, חרמון, גליל, עמק יזרדן עליון, עמקים, כרמל, הרי שומרון ומדבר שומרון, הרי יהודה, שרון, שפלה, נגב צפוני ובקעת הירדן. טיפוס תפוצתו ים-תיכוני, אירו-סיבירי ואירנו-טורני. תפוצתו בעולם רחבה: מצוי בצפון אפריקה, ארצות המזרח התיכון ומדינות הים התיכון באירופה, טורקיה אירן הקווקז מדינות אסיה, אירופה -במערבה ובצפונה כולל סקנדינביה ורוסיה. הצמח הוכנס למרכז אמריקה ודרומה, לדרום אפריקה, לצפון הודו, ולמזרח הרחוק ((KEW בחלק מהמקומות הפך למין פולש.

השימוש בצמח נרחב, הוא התפרסם כאשר במלחמת השחרור, תושבי ירושלים הנצורים ללא מזון אכלו את פרי (שכונה חוביזה). העלים והפרי נאכלים טריים או מבושלים. העלים מוכרים כעשירים בוויטמין A, נאכלים חלוטים במים, מטוגנים או מעורבים בירקות אחרים. ברפואה העממית הצמח היה ידוע בסגולות מרפא שלו כבר במצרים הקדומה ושימש את האדם למרפא (גרנות 2014. קריספיל 1985) כמחטא, משמש תרופה נגד שיעול, הפרעות בדרכי השתן והנשימה, מפגעים בעור וכתרופה לרפוי מחלות מין נשיות. תמיסת עלי חלמית שהורתחו במים, משמשים לטיפול חיצוני או לשתייה לשיפור הראיה או לחפיפת שער ומניעת נשירתו. ניתוח פיטוכימי שנעשה בצמח הראה שהעלים והפרחים מכילים תרכובות ביו-אקטיביות שונות כמו: פלבנואידים, רירים (מוצילגים), טרפנואידים, נגזרות פנול, קומינים, סטרולים, טאנינים, ספונינים ואלקלואידים. פיטוכימיקלים אלה אחראים לפעילויות הפרמקולוגיות הרבות של הצמח כאנטי דלקתי, אנטי מיקרוביאלי, מגן על הכבד, משלשל ונוגד חמצון ובעל השפעות ציטוטוקסיות על סוגים שונים של תאים סרטניים (El-Saber et al 2022)

הצמח חזק גדל מהר ובפריחתו מרשים ביותר. מומלץ כצמח גינון.

ספרות

גרנות י 2014. צמחי הנגב ברפואה האיסלמית הקדומה וברפואה העממית הבדואית הוצאת אופיר.

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

קריספיל נ. 1985. צמחי מרפא מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י הוצאת דפוס המקור.

שמידע (אלון עורך) 1983. החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע כרך 10 עמ' 225.

שמידע א. 2005. צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י הוצאת מפה.

Ansari o. Gherekhloo J. Kamkar B. Ghaderi-Far F. 2016. dormancy and Breaking seed determining cardinal temperatures for Malva sylvestris using nonlinear regression <https://www.google.com>

El-Saber BG. Tene ST. Oluwafemi Teibo J. Shaheen HM. Oluwatoba OS. Ayandeyi Teibo TK. Al-kuraishy HM. Al-Garbee Al. 2022. The phytochemical profiling, pharmacological activities, and safety of malva sylvestris: a review <https://link.springer.com>

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע. **חלמית גדולה** עשבוני בין-שנתי שכיח במעזבות וצידי-דרך (אפריל
2023), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 8.
https://www.kalanit.org.il/monthly_blooms/malva_sylvestris_04_2023/

=====